

Jarmo Hakkarainen

Metropolitan of Nafpaktos Hierotheos:

Empirical Dogmatics of the Orthodox Catholic Church. According to the Spoken Teaching of Father John Romanides. Vol. 1. Dogma – Ethics – Revelation. Critical Presentation. Translated by Sister Pelagia Selfe.

(Birth of the Theotokos Monastery, Levadia 2012, 327 s.)

John Romanides (1927-2001) oli kreikkalainen teologi ja kirjoittaja, joka aloitti teologian opinnot Yhdysvalloissa ja Ranskassa. Vuonna 1955 hän muutti Ateenaan täydentämään tohtoriopintojaan. Ateenan yliopistossa hän kohtasi kreikkalaisten professoreiden näennäisortodoksiseksi kokeamaansa ajattelua. Romanideksen väitöskirja ”Alkuperäinen synti” (1957) aiheutti melkoisen teologisen myrskyn. Tutkimuksessaan Romanides kyseenalaisti augustinolaisen käsityksen perisynnistä, ajatuksen jonka monet kreikkalaiset teologit olivat omaksuneet läntisten esikuvien mukaisesti. Vaikka väitöskirja keskittyi synnin alkuperään, Romanides onnistui samalla kirjoittamaan tiivistelmän koko ortodoksisesta dogmasta. Hän korosti ortodoksisen dogman syvää erilaisuutta verrattuna läntisen kirkon dogman älyllisiin ja lainomaisiin ilmauksiin. Ateenan teologipiireissä kenties eniten Romanideksen esittämiä ajatuksia vastusti professori Panagiotes Trembelas (k. 1977), jonka tieteellinen tuotanto rakentui pitkälti pietistisen moralismin ja rationalistisen apologetiikan varaan.

Ateenasta valmistuttuaan Romanides toimi alkuun opettajana Pyhän Ristin teologisessa koulussa Bostonissa Yhdysvalloissa (1957-1965) ja sittemmin dogmatiikan professorina Tessalonikin yliopistossa (1970-1982). Hän opetti dogmatiikka myös Balamandin yliopistossa Libanonissa.

John Romanides puhui useissa yhteyksissä teemoista, jotka nyt tulevat lukijoiden saataville teoksessa *Empirical Dogmatics of the Orthodox Catholic Church*. Kyseessä on kokoelma Romanideksen puheita, jotka hänen oppilaanaan ollut Nafpaktoksen metropoliitta Hieroteos (Vlahos) on koonnut kirjasarjaksi. Nyt esiteltävä teos on englanninkielinen käännös sarjan ensimmäisestä osasta. Hieroteos on teossarjaa valmistaessaan käyttänyt hyväksi myös Romanideksen teoksia *Patristinen teologia* ja *Ortodoksisen patristisen dogmatiikan yhteenveto* (molemmat ovat ilmestyneet englanniksi).

Romanides elvytti osaltaan ortodoksisessa teologiassa pyhien isien terapeutin näkökulman teologiaan ja kirkolliseen elämään. Hänelle bysanttilainen teologia on parantavaa tiedettä, opetusta Kirkon jäsenten hengellisestä terveydestä. Ilman sielun puhdistumista ja parantumista synnin sairauksista ei ole pyhien isien mukaista ortodoksista teologiaa. Romanideksen mukaan usko, rukous, teologia ja kirkon dogma ovat ihmisen kirkastumisen terapeutisia metodeja ja siihen osoittavia tienviittoja. Sielun parantuminen edellyttää ihmiseltä ortodoksista uskoa, sillä hereettinen usko estää häneltä hengellisen parantumisen.

Kirkon pyhät isät ja opettajat erottavat teologiassaan toisistaan intellektuaalisen ja hengellisen tiedon. Edellinen tarkoittaa Jumalan läsnäolon ja toiminnan tunnustamista maailmassa. Hengellinen tieto tähdentää Jumalan läsnäolon todellista havaitsemista. Edellistä voidaan itse asiassa kutsua filosofiaksi tai maalliseksi tiedoksi.

Kirkkoisät kutsuvat jälkimmäistä teologiaksi tai jumalalliseksi viisaudeksi. He tiesivät kokemuksesta, että teologia on terapeutista tiedettä eikä filosofian tavoin mielikuviusta ja pohdiskelua. Myöskään Romanideksen mukaan ihminen ei kasva teologiksi osallistumalla muodolliseen akateemiseen teologikoulutukseen, vaan harjaannuttamalla itseään askeesiin hiljaisuudessa Jumalan läsnäoloon.

Kirkon pyhiltä isiltä ei löydy läntisen kristillisyyden tavoin mainintaa autonomisesta etiikasta tai moralistisesta opetuksesta. He viittaavat pääsääntöisesti askeesiin. Romanides tähdentää, että ortodoksinen etiikka liittyy dogmatiikkaan. Bysanttilaisessa perinteessä etiikka ei ole riippuvainen filosofisista tai metafysisistä ideoista, vaan kirkon ilmoitetuista totuuksista. Kun isät käyttävät eettisissä opetuksissaan käsitettä etiikka, he viittaavat askeettiseen opetukseen. Askeesissa puolestaan korostuu ihmisen mielen merkitys: askeettinen opetus keskittyy ihmismielen puhdistamiseen, valistumiseen ja kirkastumiseen.

Ortodoksisen tradition kriteeri on askeettinen. Esimerkiksi pyhittäjä Simeon Uusi Teologi (k. 1022) oli askeetti, joka opetti nimenomaan askeesista, ei etiikasta. Hänen ajattelunsa on askeettisesta eikä eettisestä. Puhessaan sellaisista piispoiksi valituista, jotka eivät omista mielen rukouksen armolahjaa, pyhittäjä Simeon viittaa heihin kuten varhaisempien aikojen maallikoihin, jotka eivät vielä tunteneet mielen rukousta. Vaikka he olivat kastettuina, eivät he vielä olleet kirkastuneet.

John Romanides muistuttaa, että pyhittäjä Johannes Siinailainen (k. 650) puhuu samoin kirkastumisesta, ei niinkään etiikasta. Etiikan ja askeesin välillä on suuri ero. Ne eivät ole sama asia. Askeettinen harjoitus on terapeutista, eikä etiikka auta siinä millään tavoin. Niinpä ortodoksinen etiikka on luonteeltaan askeettista. Se ei perustu filosofiaan, eikä sillä ole suoraa yhteyttä filosofiseen etiikkaan. Sillä ei myöskään ole mitään tekemistä latinalaisten kristittyjen skolastisen etiikan tai protestanttisen etiikan kanssa.

Ortodoksisessa kirkossa löydämme terapeuttisen metodin, joka osoittaa tien ihmisen parantumiseen. Terapeuttisella metodilla ei tässä tarkoiteta ulkoisia välineitä, vaan Jumalan ja ihmisen yhteistyötä. Jumalan armo toimii ihmisessä ja ihminen tekee yhteistyötä Luojansa kanssa. Ortodoksinen askeesi on ihmisen ja Jumalan luomattoman energian yhteistyötä. Ortodoksista askeettista opetusta voidaankin hyvin luonnehtia hengelliseksi psykiatriaksi siitä yksinkertaisesta syystä, että sydämen mielen energia Pyhässä Hengessä on ihmisen luonnollinen tila.

Pyhä isät eivät luonnehdi ihmisiä käsitteillä kuin eettinen, epäeettinen, moraalinen, moraaliton, hurskaus ja jumalaton. Tällaiset käsitteet eivät ilmennä kirkon terapeutista metodologiaa, vaan juontuvat ihmiskeskeisistä ja moraalisisista arvoperusteista. Ortodoksinen traditio ei jaa ihmiskuntaa hyvään ja pahaan, moraalisiin ja moraalittomiin ihmisiin. Romanideksen mielestä sellainen jaottelu olisi ennenkuulumatonta. Sen sijaan ortodoksisessa kirkossa on hengellisen täydellistymisen asteita. Kirkkoisien mukaan on olemassa kahdenlaisia ihmisiä. Yhtäältä niitä, joiden mieli on pimentynyt – ja tästä johtuen heillä on kuolevaisen ihmisen ulkomuoto. Tänä päivänä tällaisia ihmisiä kutsutaan pahoiksi tai epäeettisiksi ihmisiksi. Toisaalta on ihmisiä, joiden mieli valistettu.

Ortodoksinen teologia ei lukeudu oppimisen teoreettisiin osastoihin, kuten esimerkiksi filosofia ja metafysiikka. Se kuuluu käytännöllisiin ja positiivisiin tieteisiin. Ortodoksinen teologia merkitsee tarkkailemista ja kokemista. Tästä syystä Romanides opettaa, että kirkon ykseys ilmaistaan pyhässä eukaristiassa, dogmassa ja rukouksessa. Kirkon jäsenen hengellinen elämä yhdistyy kokemukseen, joka ei kuitenkaan ole luonteeltaan spekulatiivista tai sentimentaalista.

Pyhien isien teologia perustuu Jumalan kokemiseen, ei filosofiaan tai mielikuvitukseen. Ortodoksisen katolisen kirkon aito teologia on kokemuksellista ja ilmoituksellista; se on Jumalan Ilmoituksen kokemusta.

Niinpä esimerkiksi pyhittäjä Antonios Suuri (k. 356) ei ollut maallisessa mielessä sivistynyt, mutta omasta kokemuksestaan hän tiesi varmuudella, että Areios oli harhaoppinen.

Romanides tuo ilmi opetuksissaan kirkon teologiaa. Hän luottaa pyhiin profettojen, apostolien ja isien kokemukseen, joka ilmaistiin puhdistumisessa, valistumisessa ja jumaloitumisessa. Ortodoksisen empiirisen teologian avain on ihmisen kasvaminen kirkon kirkastavassa askeesissa Jumalan kuvasta hänen kaltaisuuteensa. Kyse on ihmisen jumaloitumiseen tähtäävästä teologiasta. Pyhät isät ja opettajat ovat muotoilleet pyhissä synodeissa Kirkon dogmaattisen opetuksen ihmisen ohjaamisesta ja hoitamisesta.

Teologian ohella Romanides opiskeli filosofiaa. Hän tiesi myös miten kristillisyyden aikojen saatossa oli muuttunut lännessä. Samalla hän tunsi hyvin, millaista on pyhiin hesykastien eli lakkaamattoman rukouksen harjoittajien teologia. Se muodostaa hänen ajattelunsa kantavan perustan. Kirkon hesykastinen perinne on Romanideksen mukaan aitoa profetaalista, apostolista ja patristista elämää. Hesykastisen perinteen keskuksessa on Kristuksen ristin ja ylösnousemuksen eläväksi tekevä mysteerio, jota se kaikessa ilmentää. Pyhiin isien mukaan Kristukseen uskomisen on ihmisen koko elämän käsittävää mielenmuutosta. Tämän prosessin aikana ihminen tulee askeesin kautta tietoiseksi jumalallisesta rakkaudesta ja näkee sen valaisemana oman elämän synnit ja kuoleman todellisuuden. Tällöin hän luopuu saatanasta ja yhdistyy Jumalan parantavaan rakkauteen.

John Romanideksen monumentaalille teologialle on tuskin sopivampaa synteesin tekijää kuin metropoliitta Hieroteos. Hän jatkaa Kreikan kirkon piispana opettajanaan toimineen Romanideksen viitoittamaa empiirisen teologian tietä. Hänen lukuisat teoksensa ovat tuoneet voimallisesti esiin ortodoksisen psykoterapian myönteisyyttä ja aikamme teologista kriisiä. Alkujaan kreikaksi ilmestynyt metropoliitta Hieroteoksen pääteos *Ortodoksinen psykoterapia* on ilmestynyt useilla kielillä.